

Рибчак В.І., к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва (Україна)

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Вступ

Мале підприємництво є соціально важливою, перспективною, інноваційною і демократичною формою ведення бізнесу. Воно поєднує індивідуальні та суспільні економічні інтереси на основі використання ринкових механізмів. На жаль, під впливом різних чинників малий бізнес в Україні розвивається повільно. Загальна економічна ефективність значної частки малих підприємств є низькою, оскільки розвиток цієї діяльності потребує державного регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Дослідження різних аспектів фінансування діяльності підприємницької ініціативи та ролі держави знаходили своє відображення в роботах таких економістів, як: Варналій З., Кривенко К., Реверчук С., Чухно А.

Виклад основного матеріалу

Економічна природа малого бізнесу характеризується тим, що цей сектор значно швидше реагує на зміни ринкової кон'юнктури, і, навіть в умовах розвиненої конкуренції, він може виявити і заповнити вільну ринкову нішу, розробити і ефективно впровадити новий асортимент продукції і послуг, що користуються попитом. Разом з цим, малий бізнес ефективно виконує найбільш технологічно ускладнені й ресурсозатратні виробничі операції великих промислових підприємств, кооперуючись з ними на засадах підяду чи субпідяду.

Різноманітність господарських форм підприємницької діяльності пов'язана з малим і середнім бізнесом, роль якого в Україні на сьогоднішній день не значна, хоча і підвищилася за останні роки.

Як видно з таблиці 1 питома вага малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції коливалася у діапазоні 15,2-16,9%.

Таблиця 1. Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2010-2012 роках

Рік	Усього, млрд. грн.	У тому числі							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		млрд. грн.	у % до заг. обсягу	млрд. грн.	у % до заг. обсягу	млрд. грн.	у % до заг. обсягу	млрд. грн.	у % до заг. обсягу
2010	3366,2	1401,5	41,6	1396,3	41,5	568,2	16,9	181,9	5,4
2011	3991,2	1775,8	44,5	1607,0	40,3	607,7	15,2	189,7	4,8
2012	4212,1	1772,4	42,1	1769,2	42,0	670,4	15,9	211,8	5,0

Джерело: [1]

Відносно внеску малого та середнього підприємництва розвинутих країн у вирішення проблем зайнятості, слід зазначити наступне. Близько половини робочих місць в економіці розвинених країн надає мале та середнє підприємництво: від 46 % загальної кількості робочих місць у Німеччині до 78 % (тобто більше ніж $\frac{3}{4}$ всіх робочих місць країни) у Японії [2, С. 88].

Значення показників кількості суб'єктів малого підприємництва на 1000 чоловік населення знаходиться у межах від 37 у Німеччині до 74,2 одиниць в Японії. Аналіз свідчить, що в Японії на кожні 13 мешканців припадає 1 суб'єкт малого підприємництва.

У країнах Західної Європи малі та середні фірми складають 95% усіх діючих компаній на яких працює $\frac{2}{3}$ працездатного населення. У Великобританії на початку 90-х років з загального числа приватних компаній питома вага малих підприємств складає 65% у торгівлі, 38% - у будівництві, 27% - у переробній промисловості, 36% - у сфері послуг, 18% - у охороні здоров'я, 10% - у транспорті та комунальних послугах.

Таблиця 2. Кількість найманих працівників на підприємствах за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2010-2012 роках

Рік	Усього, тис. осіб	У тому числі							
		великі підприємства		середні підприємства		малі підприємства		з них мікропідприємства	
		тис. осіб	у % до заг. кін-ті прац.	тис. осіб	у % до заг. кін-ті прац.	тис. осіб	у % до заг. кін-ті прац.	тис. осіб	у % до заг. кін-ті прац.
2010	7836,4	2400,3	30,6	3392,4	43,3	2043,7	26,1	762,0	9,7
2011	7712,4	2449,0	31,7	3251,6	42,2	2011,8	26,1	757,4	9,8
2012	7568,5	2484,1	32,8	3141,9	41,5	1942,5	25,7	733,8	9,7

Джерело: [3]

У сучасних умовах особливої значущості набуває питання фінансової підтримки підприємницької діяльності, без якої значно ускладнюється нормальне функціонування суб'єкта господарювання. Більшість факторів, які на теперішній час гальмують розвиток підприємництва в Україні, пов'язані з фінансово-кредитною політикою держави [4].

Фінансово-кредитна політика держави в умовах кризової ситуації спрямована в основному на наповнення державного бюджету, отримання бюджетної сфери непрацездатного населення, забезпечення мінімальних умов для життєдіяльності людини [5]. У такій ситуації держава не має можливості виділяти належні обсяги фінансування для підтримки підприємницьких структур, перекладаючи вирішення цих питань на недержавні інституції, включаючи недержавні фонди підтримки підприємництва, комерційні банки, кредитні спілки, іноземні інвестиції та інші структури, не забезпечуючи при цьому належних гарантій у тому, що інвестори зможуть повернути свої фінансові ресурси у випадку банкрутства підприємницьких структур або змін у чинному законодавстві не на користь інвесторів. У результаті цього, приватні інвестори не зацікавлені в тому, щоб інвестувати в розвиток вітчизняного підприємництва, якому притаманний високий рівень ризику.

Високий рівень тіньової економічної діяльності у сфері підприємництва сприяє розвитку нецивілізованих форм господарювання та відносин між суб'єктами економіки й негативно впливає на розвиток офіційно функціонуючих структур й суспільства в цілому.

Проблеми з фінансуванням малого бізнесу виникають одразу ж, починаючи з моменту створення підприємства. Суттєву роль у становленні малого бізнесу в Україні має вирішення проблем фінансового забезпечення його діяльності.

Фінансування малих підприємств внаслідок невеликих обсягів товарообігу не може в більшості випадків відбуватись лише за рахунок власних коштів. Хоч, як традиційне джерело, власні кошти на певних етапах функціонування суб'єкта малого бізнесу відіграють суттєву роль. Але за умов, що спричинені теперішнім економічним становищем у країні, їх використання гальмується ще й додатковими обмежувачими чинниками, що мають об'єктивний характер [6].

Цікавим, у даному контексті є досвід економічно розвинених країн. Так, у 2010-2012 рр. з метою відновлення економіки після кризи джерела фінансування для малого бізнесу в США розширились, зокрема, за рахунок зниження податків й соціальних платежів, впровадження додаткових пільг (Hire Act);

Експортно-імпортний банк США розширив кредитування участі МП у зовнішній торгівлі; прийняття програми стимулювання участі інвестиційних фондів у допомозі малому бізнесу залучило 330 компаній, збільшило їх інвестиційний капітал на 17 млрд. дол. США й розширило кредити малому бізнесу на 23%; Федеральний уряд створив спеціальний фонд для кредитування МП в обсязі 30 млрд. дол. США. Разом з тим, значна допомога у розвитку бізнесу надається й на рівні штатів, муніципалітетів, які створили спеціальні кредитні резерви [8].

Політика підтримки малого бізнесу в Європі здійснюється через діяльність держав і через спеціальні програми, які реалізуються під егідою ЄС.

Фінансування заходів із підтримки малого бізнесу здійснюється зі Структурних фондів Євросоюзу, зокрема з Фонду регіонального розвитку, Соціального фонду. На рівні держав фінансова допомога забезпечується значними податковими пільгами в перші роки функціонування, кредитами на пільгових умовах суб'єктам, орієнтованим на інноваційну діяльність, охорону довкілля і екологічні проекти, функціонуючим у відсталих регіонах, підприємствам з високою соціальною значимістю. Слід відзначити значний вклад уряду країн у фінансову підтримку організацій, фондів, що допомагають розвитку малого підприємництва. Ці фонди поділяють на товариства спільного інвестування й товариства спільного гарантування.

Активну роль у фінансовому розвитку МСП також відіграють національні Торгівельно-промислові палати, Асоціації малого бізнесу.

Отже, досвід розвинених країн свідчить, що джерела фінансування розвитку малого підприємництва поділяються на власні й залучені. Аналіз структури джерел фінансування діяльності малих підприємств в Україні демонструє вкрай низький рівень залученого капіталу. Так, в структурі капіталу вітчизняних малих підприємств власні джерела становлять понад 60%, за рахунок банківського кредитування забезпечується не більше, ніж 16%, державне фінансування становить лише 6% [9].

Фінансово-кредитна сфера розглядає фінансування малих компаній як інвестування з високими витратами, високими ризиками.

Залучення міжнародних фінансових ресурсів для розвитку вітчизняного малого підприємництва сприятиме:

- зростанню ефективності використання міжнародних фінансових ресурсів;
- підвищенню мотивації областей щодо залучення іноземних інвестицій;

- диверсифікації джерел формування ресурсів цільових фондів розвитку підприємництва;
- розподілу або зменшенню загального ризику учасників фонду.

Мотивацією вкладення активів у цільові фонди для інших учасників, таких як приватні особи, комерційні банки, великі підприємства інші, повинна стати прибутковість їх інвестицій та стимулювання їх діяльності за умови співпраці із представниками малого бізнесу.

Прибутковість інвестицій можна забезпечити за допомогою механізму, основними принципами якого є:

- бюджетні кошти, які складатимуть основну частку активів фонду повинні мати характер прямих витрат (40-60 % від суми коштів);
- прибутки фонду підлягають розподілу між усіма учасниками фонду пропорційно до їх інвестованого капіталу;
- прибутки, що мали б належати бюджетним установам (нараховані на суму прямих витрат 40-60 %), розподіляються між іншими учасниками фонду пропорційно їх вкладенням;
- відсотки по наданих кредитах повинні бути пільговими, і супроводжуватися диференціацією залежно від цільового призначення та ризику;
- умовою надання кредиту на реалізацію підприємницьких проектів доцільно запровадити, поряд з класичними обов'язками кредитора, закріплення певної частки статутного капіталу у власності фонду або одного із його учасників на весь період фінансування. Це дозволить знизити можливі ризики, посилити контроль за витратами коштів, забезпечити організаційний супровід грошових засобів та їх ефективне використання.

Висновки

Отже, можна узагальнити, що в будь-якій економіці розвиток малого підприємництва без державної допомоги не значно уповільнюється. Однак важливим при цьому є необхідність забезпечити стимули до активного ефективного інноваційного розвитку малих компаній. Це потребує створення відповідних умов щодо формування ефективного фінансового механізму як методологічної, методичної, організаційної будову фінансових відносин усередині та зовні підприємств.

Література:

1. Обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2010-2012 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/kp_ed/kp_ed_u/orp_ed_u_2011k.htm
2. Мале підприємництво в Україні: процес розвитку / Під ред Д. Ляпіна. - К.: Ін-т конкурентного суспільства. – 2001. – 255 с.
3. Кількість найманих працівників на підприємствах за їх розмірами за видами економічної діяльності у 2010-2012 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/fin/kp_ed/kp_ed_u/knp_ed_u_2012.htm
4. Малий бізнес України. Підприємці здатні відродити країну. – [Н. Д. Кожевїна, З. С. Варланій та ін.]. – К. : Вид-во «ТОП», 1997. – 152 с.
5. Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент. Российская практика / Е. С. Стоянова. – М. : Перспектива, 1996. – 193 с.
6. П'ятак І. Джерела фінансування підприємств малого бізнесу /І. П'ятак // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2012. - №1. – С.153-155
7. Курмаев П.Ю. Основные направления повышения эффективности управления социально-экономическим развитием на региональном уровне /П.Ю. Курмаев// Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – Тольятти : ТГУ, 2012. – № 3. – С. 19–22.
8. Ломачинська І.А. Формування джерел фінансового забезпечення розвитку суб'єктів малого підприємництва /І.А. Ломачинська // Вісник Одеського національного університету. – 2012. - №17. - С.37-43
9. Мартинюк Л. А. Сучасний стан фінансового забезпечення малого бізнесу в Україні / Л. А. Мартинюк // Конкурентний розвиток підприємництва в Україні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – К. : Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2012. – С. 136-141

AREAS OF IMPROVEMENT OF PUBLIC FINANCIAL SUPPORT FOR SMALL BUSINESSES

Key words: *entrepreneurship, government regulation, finance, taxation.*

Summary

Progress of the system of state sponsorship of subjects of small business trends are analysed. Generalized foreign experience of the financial providing of development of small enterprise. Directions of improvement of the financial providing of functioning of small enterprises are offered in Ukraine.